שלח ב

א. „וכי תשגו ולא תעשו את כל המצות האלה אשר דבר ה' אל משה", ופרש"י (מספרי עה"פ[2]) „בע"א[3] הכתוב מדבר, או אינו אלא באחת מכל המצות, ת"ל את כל המצות האלה, מצוה אחת שהיא ככל המצות, מה העובר על כל המצות פורק עול ומפר ברית ומגלה פנים אף מצוה זו פורק בה עול ומפר ברית ומגלה פנים, ואיזו זו ע"א".

ובפסוק שלאח"ז[4] „את כל אשר צוה ה' אליכם ביד משה מן היום אשר צוה ה' והלאה לדורותיכם" פרש"י[5] „את כל אשר צוה וגו' — מגיד שכל המודה בע"א ככופר בכל התורה כולה ובכל מה שנתנבאו הנביאים שנאמר למן[6] היום אשר צוה ה' והלאה".

והיינו שבכתובים כאן יש שני ענינים ע"ד חומרת ע"ז (שבגללם הרי היא ככל המצות כולן וכל התורה כולה) — (א) בפסוק „וכי תשגו גו' את כל המצות האלה" הכוונה לזה שבע"ז „פורק בה עול ומפר ברית ומגלה פנים" כמו „העובר על כל המצות", (ב) מפסוק „את כל אשר צוה וגו'" למדים שכל המודה בע"א ככופר בכל התורה כולה.

והנה מקורו של רש"י הוא (כנ"ל) מספרי עה"פ, אבל בגמ'[7] אמרו „וכי תשגו ולא תעשו את כל המצות האלה, איזו היא מצוה שהיא שקולה ככל המצות הוי אומר זו עבודת כוכבים", ובפרש"י שם „שכל המודה בה ככופר בכל התורה כולה" — הרי שבפירושו על הש"ס פירש רש"י שזה שהכתוב הראשון משווה ע"ז לכל המצות כולן („וכי תשגו גו' את כל המצות האלה") הוא לפי „שכל המודה בה ככופר בכל התורה כולה"[8].

וצריך ביאור, מאי שנא בפירושו על התורה שנקט (כפירוש הספרי עה"פ) שיש שני ענינים בכתובים כאן[9]?

---

1) פרשתנו טו, כב.

2) (בשינוי לשון). ועד"ז במכילתא בא יב, ו.

3) בדפוס ראשון (ועוד) „ע"ז". וראה לקמן סעיף ו.

4) טו, כג.

5) מקורו בספרי עה"פ, אלא שבספרי לפנינו הוא בכמה שינויים. ובנחלת יעקב על פרש"י כאן, שלפני רש"י היתה גירסא אחרת בספרי (ולהעיר גם מל' הרמב"ם הל' ע"ז פ"ב ה"ד). ואכ"מ.

6) למן — כ"ה בדפוסי רש"י הנפוצים (וכן בדפוס א' וב' דפרש"י). וכ"ה בהוריות ח, ריש ע"ב ובפרש"י שם. — אבל בכתוב לפנינו „מן". וכ"ה בספרי עה"פ.

7) הוריות ח, ס"א.

8) וכ"ה בספורנו כאן. וראה ל' הרמב"ם הל' ע"ז שם.

9) ואין לומר שזהו משום יתורא דקרא („את כל המצות אשר דבר ה' אל משה", „את כל אשר צוה ה' אליכם ביד משה") — כי הו"ל לפרש שהכתוב השני* בא לבאר את הכתוב הא', דזה שנאמר „את כל המצות האלה" (שע"ז „היא ככל המצות") הוא לפי ש„את כל אשר צוה ה' אליכם גו'", „שהמודה בע"א ככופר בכל התורה כולה".

---

*) וסיום הכתוב הראשון „אשר דבר גו'" מפרש רש"י „אנכי ולא יהי' לך מפי הגבורה שמענום" ואינו שייך להא שע"ז „היא ככל המצות".

ב. זאת ועוד: לעיל בפ' משפטים, עה"פ[10] „ובכל אשר אמרתי אליכם תשמרו ושם אלקים אחרים לא תזכירו" פרש"י „ללמדך ששקולה ע"א כנגד כל המצות כולן והנזהר בה כשומר את כולן". ועפ"ז צ"ע מ"ש רש"י כאן „מגיד שכל המודה בע"א ככופר בכל התורה כולה", שמזה משמע שענין זה נלמד מכאן דוקא[11].

[ודוחק לומר שהחידוש כאן הוא רק בפרט השני שבהמשך פרש"י כאן, שהמודה בע"א כופר (לא רק בכל התורה כולה, אלא גם) „בכל מה שנתנבאו הנביאים שנאמר למן היום אשר צוה ה' והלאה" — כי מפשטות ל' וסגנון רש"י משמע שיש חידוש גם בענין הראשון שמביא, שהמודה בע"א ככופר בכל התורה כולה].

ג. גם יש לעיין א) בכוונת רש"י במ"ש „מצוה אחת שהיא ככל המצות, מה העובר על כל המצות פורק עול ומפר ברית ומגלה פנים, אף מצוה זו כו'" — מה הם ג' ענינים אלה שנקט רש"י בחומרת „העובר על כל המצות" (ודוגמתם בהעובד ע"ז).

ב) הענין ד„פורק עול" לחוד (דכמו שהעובר על כל המצות פרק ממנו (לגמרי) עולו של הקב"ה, כן גם העובד ע"ז פרק עול) מספיק לבאר הטעם שע"ז היא ככל המצות — ולמה הוזקק רש"י להוסיף גם „מפר ברית ומגלה פנים"?

[ואף שכן איתא בספרי, הרי כבר נת' כמ"פ שאין רש"י מעתיק בפירושו אלא מה שנוגע להבנת פשוטו של מקרא].

ג) צ"ע הענין ד„מגלה פנים" שנקט רש"י בסתם מבלי לפרשו.

ובראי"ם כאן מביא מפרש"י במס' כריתות[12] [על דברי הש"ס שם[13] שלדעת רבי „כל עבירות שבתורה . . יוה"כ מכפר (גם בלי תשובה) חוץ מפורק עול ומגלה פנים בתורה ומפר ברית בשר"] ש„מגלה פנים" היינו „דורש באגדות של דופי כגון מנשה כו'"[14], וכבר הקשו עליו[15], דמה זה שייך לנדו"ד, „דאטו מוכרח שכל העובד ע"ז ידרוש אגדות של דופי"[16]. והביאו מפירוש רבינו הלל על הספרי[17] שפי' „ומגלה פנים בתורה דהיינו המחציף פניו בתורה שלא לקיימה" [ועד"ז מצינו בפרש"י במס' שבועות[18] „מגלה פנים

וכן משמע ברשב"ם כאן, שהכתוב „את כל אשר צוה גו'" מלמדנו ש„כי תשגו גו'" מדבר בע"ז. וצע"ע.

10) כג, יג (בפי' הב'). וראה לקמן הערה 23.

11) ולכאורה דוחק לתרץ שפרש"י בפרשתנו אתי רק כפירוש הא' בפ' משפטים שם.

12) ז, א.

13) וכ"ה ביומא פה, סע"ב. שבועות יג, א. וראה גם דרשת הברייתא בשבועות שם עה"פ (פרשתנו טו, לא) כי דבר ה' בזה גו' [הובאה גם בספרי שם (וסנהדרין צט, א) — אבל שם ליתא „פורק עול"].

14) ומקורו בסנהדרין צט, ב. וכן בספרי פרשתנו טו, ל (כגירסת רבינו הלל ועוד שם).

15) ספרי דבי רב לספרי פרשתנו כאן.

16) וכן ב„מפר ברית" לכאורה אין כוונת רש"י כאן ל„מפר ברית בשר" שבכריתות שם, ביטול מצות מילה [שב„עובר על כל המצות" נכלל שעובר גם על מצות מילה], אלא ש„מפר ברית" של כללות שמירת התומ"צ, וכדיוק ל' רש"י (וכן בספרי ומכילתא הנ"ל הערה 2) „מפר ברית", בלי תיבת „בשר". וצע"ע.

17) פרשתנו כאן. וראה באר מים חיים (לאחי המהר"ל) על פרש"י כאן „שחוטא בפרהסיא". ע"ש.

18) שם. וראה גם פרש"י סנהדרין שם „מעיז פנים" (אבל בהמשך העמוד מפרש „שכופר במה

בתורה, בא על ד"ת בחוצפא ובגלוי עזות פניו"[19]].

ולכאורה קשה לפרש כן בפרש"י עה"ת, שכתב פירושו (כמשנ"ת כמ"פ) ב־סגנון ברור (מבלי צורך להוסיף עליהם פירושים), ואם כוונתו ב„מגלה פנים" ל־מובן של „בא . . בחוצפא", הו"ל לפרשו, דאם בפירושו על הש"ס הוצרך לפרשו, כ"ש וק"ו בפירושו עה"ת[20].

ד. ויש לומר הביאור בכל זה:

בשלשת פירושיו הנ"ל בענין השוואת ע"ז לכל המצות כולן, מדבר רש"י או־דות שלשה ענינים שונים:

א) כיון שמצות איסור ע"ז קשורה עם האמונה בה' (שהרי „העובד עבודת כו־כבים כופר בהקב"ה"[21]), הרי היא היסוד לכל המצות (דבלי האמונה במצווה ה־מצוות לא יצוייר ענין המצות).

ב) נוסף לזה הרי גם מצות עבודה זרה מצד עצמה (בתור מצוה פרטית) שקולה ככל המצות כולן, ע"ד שמצינו בעוד מצות (כמו[22] ציצית, שבת כו').

ויש לומר, שזהו החילוק בין מ"ש רש"י בפ' משפטים „ללמדך ששקולה ע"א כנגד כל המצות כולן והנזהר בה כשומר את כולן" ומ"ש בפרשתנו „שכל המודה בע"א ככופר בכל התורה כולה":

בפ' משפטים נאמר „ובכל אשר אמר־תי אליכם תשמרו ושם אלקים אחרים לא תזכירו", שזה שהכתוב מזהיר על שני הענינים (שמירת כל המצות והזהירות בע"ז) בהמשך זל"ז, מורה על ההשוואה בין „כל המצות כולן" ומצות עבודת כו־כבים, וזהו שמדייק רש"י „ללמדך ש־שקולה ע"א כנגד כל המצות כולן", ש־כוונתו לענין הב' הנ"ל, שחומרת ע"א שקולה „כנגד (חומרת) כל המצות כולן";

משא"כ בפרשתנו שמדובר אודות מצות ע"ז בלבד, והכתוב מפרט „את כל

שכתוב בתורה". וראה ספרי דבי רב הנ"ל. באר בשדה על פרש"י כאן); עירובין סט, א (ד"ה גילוי פנים) „חצוף"; סוטה מב, ב (ד"ה בגילוי פנים) „בחוצפה".

וכ"ה בפיה"מ להרמב"ם (ועוד) — מירושלמי פאה פ"א ה"א — בפירוש דברי המשנה במס' אבות (פ"ג* מי"א — הובאה גם בספרי פרשתנו טו, לא. סנהדרין צט, סע"א) „והמגלה פנים בתורה". וכן בהל' תשובה פ"ג הי"א. וראה לקמן סעיף ה.

19) אלא שבפרש"י שם ממשיך „כגון מנשה שהי' יושב ודורש באגדות של דופי" — כי בחז"ל (בכלל) הכוונה לעבירה פרטית, „מגלה פנים בתורה"; משא"כ כאן שקאי על „העובר על כל המצות", הכוונה ש„מחציף פניו בתורה שלא ל־קיימה".

ועפ"ז יומתק זה שהשמיט רש"י תיבת „(מגלה פנים) בתורה" [שבספרי ומכילתא הנ"ל (הערה 2). וכ"ה בש"ס (כריתות, יומא, שבועות וסנהדרין שם). ספרי פרשתנו טו, ל. שם, לא] — כי בחז"ל הכוונה לדורש באגדות של דופי, מגלה פנים בתורה, משא"כ ברש"י הכוונה ל„מגלה פנים" בענין של קיום המצות, „שלא לקיימה".

20) להעיר מלשון „בשררה וגלוי פנים" בפרש"י לעיל (וישלח לב, כט). אבל לכאורה דוחק לומר שמזה מובן כבר ש„מגלה פנים" הוא ביטוי של „חוצפה" (ובפרט ששם הו"ע למעליותא).

*) הפרק שאומרים בשבת פ' שלח (ברוב השנים — שקורין פ' נשא אחרי חג השבועות) — לפי המנהג (הובא בסידור אדה"ז) שאומרים פרקי אבות כל שבתות הקיץ.

21) רש"י חולין ה, סע"א. ואם בפירושו על הש"ס כתב כן (אף שע"ד ההלכה אינו מוכרח לכאורה, כי יתכן שכוונתו רק לענין של ממוצע, אלקא דאלקייא. וראה עיקרים מ"א פי"ד) — כ"ש ע"ד הפשט. ועצ"ע.

22) בפרש"י סוף פרשתנו (מר"ב הדרש"י)

אשר צוה ה' אליכם ביד משה מן היום אשר צוה ה' והלאה לדורותיכם", הרי למדים מזה שהעדר הזהירות בע"ז פוגע בזהירות ב„כל אשר צוה ה' אליכם גו'", וזהו שאומר רש"י „מגיד שהמודה בע"א ככופר בכל התורה כולה" — וכוונתו לענין הא' הנ"ל, דכיון שכפר בנותן ה־תורה ומצווה המצוות, הרי הוא בדרך ממילא „ככופר בכל התורה כולה". והיי־נו שאין זה רק תיאור חומרת המצוה או השוואתה למצות אחרות, אלא תיאור המציאות — שהמודה בע"א הרי הוא „ככופר (בפועל) בכל התורה כולה"[23].

[ועפ"ז מובן גם עוד שינוי — שבפ' משפטים לשון רש"י היא „כנגד כל ה־מצות כולן", ובפרשתנו אומר „כל התו־רה כולה" — כי שם ההדגשה על ההש־ווא בין מצוה אחת לכל המצות, משא"כ בפרשתנו שההדגשה היא על הכפירה בתוכן כל המצות, ולכן אומר „ככופר בכל התורה כולה", שאין הכוו־נה רק על מעשה המצות, אלא כל עניני תורה שניתנו למשה (וכהמשך דברי רש"י שנכלל בזה גם „כל מה שנתנבאו הנביאים")].

ה. אבל שני ענינים אלה אין בהם כדי לבאר לשון הכתוב „וכי תשגו ולא תעשו את כל המצות האלה", שפשטות הלשון היא, שמדובר בעבירה על „כל המצות האלה". כי מצד זה שחומרתה של ע"ז „שקולה" כחומרת כל המצות כולן אין לומר „ולא תעשו את כל המצות האלה"; ואפילו מצד זה „שהמו־דה בע"א ככופר בכל התורה כולה" לא שייך לומר לכאורה שהעובד ע"א לא עשה „כל המצות האלה" [כי זהו רק ענין של אמונה בלב, שהמודה בע"א „ככופר בכל התורה כולה", אבל לא שהמודה בע"א נחשב שלא עשה „את כל המצות האלה"[24]].

ולכן אומר רש"י שיש ענין נוסף בע"ז, שבאיסור ע"ז ישנו אותו התוכן שיש בביטול כל המצות כולן, ד„מה ה־

---

23) להעיר ממ"ש רש"י בענין זה לקמן ר"פ ראה עה"פ (יא, כח) „וסרתם מן הדרך גו' ללכת אחרי אלהים אחרים גו'" — „הא למדת שכל העובד ע"א הרי הוא סר מכל הדרך שנצטוו ישראל, מכאן אמרו כל המודה בע"א ככופר בכל התורה כולה". וביותר תמוה סיום לשונו (והוא מספרי שם) „מכאן אמרו" — והרי ענין זה (ובאותו הלשון בדיוק) כבר נלמד מפרשתנו!

ויש לומר, שהחידוש בענין זה לגבי פרשתנו הוא, שבפרשתנו מדובר על „המודה בע"א", שזהו „ככופר בכל התורה כולה" (היפך האמונה בכל התורה), משא"כ שם הכוונה, שעבודת אלילים גורמת שיסור מקיום כל המצות בפועל (ראה גם באר בשדה על פרש"י בפ' ראה שם). ומדויק בלשון רש"י „שכל העובד ע"א הרי הוא סר מכל הדרך כו'" (ולא נקט „המודה", „כסר").

ואף שרש"י מסיים „מכאן אמרו כל המודה בע"א ככופר בכל התורה כולה" — י"ל, ש„מכאן אמרו" שגם המעשה דעבודת ע"א (אף שאינו מאמין ומודה בה במחשבתו ולבו) נכלל בחומרא זו ד„כל המודה בע"א ככופר בכל התורה כולה" (ועיין במשנ"ת בלקו"ש חכ"ח ע' 95-6). וראה

---

*) ומתורץ בפשטות זה שרש"י לא הסתפק בהעתקת ל' הספרי „מכאן אמרו כו'", אלא מוסיף

מפרשי רש"י שם (צידה לדרך, דברי דוד (להט"ז) ומשכיל לדוד) באו"א. ועצ"ע.

24) והא שלא פרש"י כאן „שכל העובד ע"א הרי הוא סר מכל הדרך כו'" (כפרש"י שבהערה הקודמת) — כי בזה הכוונה שהעובד ע"א יבא אח"כ לסור מכל הדרך (כנ"ל שם), ולא שע"א עצמה נחשבת כעובר על כל המצות.

עובר על כל המצות פורק עול ומפר ברית ומגלה פנים אף מצוה זו פורק בה עול ומפר ברית ומגלה פנים".

הסברת הענין:

שלשה ענינים כלליים ישנם בקיום המצוות: א) קבלת עולו ית', ב) קיום אות הברית שכרת הקב"ה עם בני ישראל, ג) הנהגה בדרך ישרה. וי"ל שהם ג' הסוגים שבמצות — חוקים עדות ומשפטים: מטרתם של חוקים, "דברים שהם גזרת המלך"[25], היא שהאדם יקבל על עצמו עולו של הקב"ה: מצות שהן בסוג של "עדות" — שהם "עדות" וזכרון על חסדי המקום או דברים אחרים בקשר בין ה' קב"ה ועמו ישראל, הם בגדר שמירת "ברית" (כמו הברית שהיא אות וזכרון בין כורתי הברית); ומשפטים הם "דברים האמורים בתורה במשפט, שאילו לא נאמרו היו כדאי לאומרן"[26], הנהגות ישרות כו'.

ויש לומר, שאלה הם ג' הענינים שבפירוש רש"י כאן, שהעובר על כל המצות (א) פורק עול — כנגד חוקים; (ב) מפר ברית — כנגד עדות; (ג) מגלה פנים — "פנים" ע"ד הלשון[27] "נסביר פנים בהלכה", "מראה לו פנים" וכיו"ב, שהכוונה נתינת טעם והסבר[28], או — "פנים" מלשון "אופנים"[29] (כלשון רש"י בכ"מ בפירושו עה"ת[30]: "תרגם בפנים אחרים", "יש להרבה פנים" וכיו"ב); ו"מגלה פנים" היינו שממציא "פנים" וטעמים (ואופנים) חדשים, שעי"ז "מעקם" ומעוות את שכל התורה[31] — וזהו כנגד משפטים, שהם מצות שכליות.

ועפ"ז יש לומר, דזה שכתב רש"י שהעובד ע"א "פורק בה עול ומפר ברית ומגלה פנים", אין זה רק מפני שעבודה זרה קשורה עם כפירה בה', ולכן יש בה בדרך ממילא משום פריקת עולו והפרת ברית וגילוי פנים, אלא שבמצות ע"ז עצמה יש בה ג' תכונות אלו דפורק עול מפר ברית ומגלה פנים.

כלומר: מצות ע"ז מחוייבת מכל ג' הבחינות, ד"עול" "ברית" ו"פנים" (חוקים, עדות ומשפטים) — כי: האמונה בה' מוכרחת מצד השכל, והעובד ע"ז (וכופר בה') הוא "מגלה פנים", היפך השכל

---

25) ל' רש"י אחרי יח, ד. ועד"ז בפרש"י תולדות כו, ה. בשלח טו, כו. ועוד.

26) ל' רש"י אחרי שם.

27) ע"ד ברכות סג, ב. עירובין יג, ב. שם נד, ב. ובכ"מ.

28) וכן פירש במחזור וויטרי (תלמידו של רש"י) "והמגלה פנים בתורה" שבאבות שם — "פנים, ענינים ומראות טעמים", כאותה שאמרו (מדרש תהלים יב, ז) במ"ט פנים התורה נדרשת". וראה הערה הבאה.

29) ובמחזור וויטרי שם (שהביא ראי' מל' חז"ל "במ"ט פנים") מוכח שס"ל שהוא הפירוש ד"ענינים ומראות טעמים".

30) רש"י וירא כ, טז. תולדות כז, כח. שם, מא. ויחי מט, יא. ועוד.

31) והטעם שהשמיט רש"י תיבת "בתורה" — להדגיש שאין הכוונה ב"מגלה פנים" רק לחסרון באופן לימוד התורה, אלא בענין של "עובר על כל המצות" (כנ"ל הערה 19).

---

*) בפרש"י אבות שם "דהיינו אפיקורוס כמנשה שהי' דורש אגדות של דופי". אבל י"ל שגם לפרש"י הפירוש של תיבות "מגלה פנים" הוא כמ"ש במחז"ו (והרי גם שם מביא הא דמנשה דרש אגדות של דופי. וראה רע"ב שם), אלא שמפרש "דהיינו אפיקורוס".

הישר; ונוסף ע"ז מדגיש הכתוב[32] „אנכי ה' אלקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים" – שקבלת מלכותו של הקב"ה היא אות וזכרון על זה שהקב"ה הוציאנו ממצרים (כענין ה„עדות" והברית); ועוד זאת – „אשר הוצאתיך מארץ מצרים מבית עבדים", „כדאי היא ההוצאה שתהיו משועבדים לי"[33], שקבלת מלכותו ית' צ"ל באופן של קבלת עולו, כמו עבד המקבל עליו עול אדונו, מבלי נפק"מ אם מבין הטעם או לא כו'.

* * *

ו. והנה בנוגע לעבודה זרה כמה נוסחאות – דלפעמים נאמר הלשון „עבודת כוכבים" (או „עכו"ם"), לפעמים – „עבודת אלילים" („ע"א"), ולפעמים – „עבודה זרה" („ע"ז"). ואף שקשה לברר מהי הגירסא הנכונה, ומה נשתנה ע"י הצנזור כו', מסתבר לומר שהגירסא הנכונה היא „עבודה זרה", כשם המסכתא בש"ס [ולהעיר ממחז"ל[34] „הוא סבר לעבודה זרה ממש ולא היא אלא ע"ז עבודה שזרה לו"].

ויש לעיין בתוכן שם זה „עבודה זרה", שלכאורה אין שם זה מדגיש חומרת ענין העבירה כמו השם „עבודת אלילים" או „עבודת כוכבים ומזלות", וכמו שישראל נקרא „זר" לגבי כהן.

ויובן זה ע"פ דברי הרמב"ם בריש הל' עבודה זרה, שמבאר כיצד נשתלשל ענין העבודה זרה בעולם, שהתחיל מהטעות הגדולה שטעו בני אדם בימי אנוש, שאמרו הואיל והקב"ה חלק כבוד לכוכבים והם שמשים המשמשים לפניו, „ראויין הם לשבחם ולפארם ולחלוק להם כבוד, וזהו רצון הא־ל ברוך הוא לגדל ולכבד מי שגדלו וכבדו, כמו שהמלך רוצה לכבד העומדים לפניו, וזהו כבודו של מלך".

ולכאורה יש להבין – מהו גודל החסרון והפגם בזה שמכבדים את שמשיו של הקב"ה שהקב"ה מנהיג את העולם על ידם? וכפי שרואים במלכותא דארעא, דאע"פ שכל כוחם וחילם של שרי המלך אינו אלא מהמלך עצמו (ובכוחו להחליפם כו'), מ"מ, הרי עבור רוב עניני הנהגת המדינה צריכים לבקש מאת השרים דוקא ואין הולכים אל המלך עצמו (כי אם כשמדובר בענין גדול ביותר);

והטעם הפשוט בזה הוא[35], לפי שאין הם בעלי בחירה כלל אם להשפיע או לא, והם רק כגרזן ביד החוצב בו, שאין מודים להגרזן אלא רק להחוצב בו [משא"כ במלכותא דארעא, ששרי המלך, אף שכל חילם ותוקפם הם מהמלך, הרי הם בעלי בחירה שבידם לשנות וכו'].

אבל ידוע[36] בפי' התפלה „מדת הרחמים עלינו התגלגלי" וכיו"ב – שזהו בדוגמת סניגור וכיו"ב, אף ש„בנים אתם לה' אלקיכם"[37], „בני בכורי ישראל"[38]

---

32) יתרו כ, ב.

33) רש"י יתרו שם.

34) ר"ה כה, א.

35) ראה פיה"מ להרמב"ם סנהדרין פ' חלק היסוד החמישי. ובארוכה סהמ"צ להצ"צ מצות מילה פ"ג. ובכ"מ.

36) ראה אוה"ת חנוכה (כרך ה) תתקמט, א. וראה בס' שנסמנו בס' המנהגים – חב"ד ע' 64 הערה 40. הוספות לשו"ע אדה"ז (הוצאת קה"ת) או"ח כרך ג עא, א [תשכד, א] הערה 40.

37) פ' ראה יד, א.

38) שמות ד, כב.

ונאמר[39] „כי מי גוי גדול אשר לו אלקים קרובים אליו כה' אלקינו בכל קראנו אליו", ואמרו חז"ל[40] „קראנו אליו ולא למדותיו" (וכ"ש לא להמשמשים לפ־ניו)[41].

וזהו בדקות דדקות פירוש לשון „עבודה זרה" — דכאשר איש ישראל קורא אך ורק להמשמשים לפניו ית', ה"ז ענין של זרות, כמו „זר" שאין לו קירבה למלך עצמו, משא"כ בנ"י שהם עם קרובו, מבקשים וקוראים להקב"ה עצמו (ומדה"ר — בתור סניגור), ובודאי שה־קב"ה ממלא מבוקשם, „כבן[42] שמתחטא לפני אביו ועושה לו רצונו".

(משיחת ש"פ שלח תשכ"ט)

---

39) ואתחנן ד, ז.

40) פרדס (שער לב) בשם הספרי. וראה סהמ"צ להצ"צ שרש מצות התפלה פ"ז.

41) משא"כ ב"נ שלכמה דעות לא נאסר עליהם שיתוף (רמ"א או"ח סקנ"ו. וראה אנציקלופדי' תלמודית ע' בן נח ע' שנ. סה"מ מלוקט ח"א ע' ל. וש"נ).

42) ל' חז"ל ברכות יט, א. תענית יט, א.